

تبیین اهداف تربیتی نظام خانواده بر مبنای آسیب شناسی وضع موجود جهت استفاده در طراحی های آموزشی

مسلم امیری طیبی^۱

دریافت: ۱۴۰۳/۴/۱۹ پذیرش: ۱۴۰۳/۶/۸

چکیده

هدف از این پژوهش، آسیب شناسی وضع موجود نهاد خانواده به عنوان متولی اصلی تعلیم و تربیت است به گونه ای که مبتنی بر این آسیب شناسی اهداف تربیتی اولویت دار برای لحاظ کردن آن ها در طراحی های آموزشی در نظام تعلیم و تربیت رسمی و غیررسمی کشور مشخص گردند. در پژوهش حاضر با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی - تحلیل مضمون - با تعداد ۱۸ نفر از صاحب نظران و افراد ذی صلاح شامل مشاورین خانواده، قضات، اعضای هیأت علمی و کارشناسان دینی با معیار انتخاب نمونه هدفمند و تکنیک اشباع نظری، مصاحبه عمیق صورت گرفت. در نهایت یافته های پژوهش حاکی از آن است که اهداف تربیتی در سه بُعد شناختی، اخلاقی و عملی در ۳۵ مفهوم و اقدامات بستر ساز والدین برای دنبال کردن آن اهداف تربیتی در سه بُعد پایه ای، محیطی و درونی در ۲۱ مفهوم طبقه بندی شدند. یافته های این مطالعه می تواند مبنای مطالعات میدانی، تدوین و اجرای برنامه های آموزشی قرار گیرد و همچنین می تواند مبنایی باشد برای تولید کنندگان کالاهای فرهنگی تا با محور قرار دادن مقولات اشاره شده در آن در راستای تقویت بنیان خانواده قدم بردارند.

کلید واژه ها: اهداف تربیتی، خانواده، آسیب شناسی، نظام تعلیم و تربیت، طراحی آموزشی.

^۱. گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، صندوق پستی ۸۸۹-۱۴۶۶۵، تهران، ایران، moslem.amiri.t@gmail.com

مقدمه و بیان مسأله

در نظام تعلیم و تربیت اسلامی باید ساختار اجتماعی با ساختار فردی هماهنگ باشد، چراکه پرورش یک فرد همچون یک بذر، مستلزم داشتن شرایط مناسب پرورش و رشد آن بذر است، بدین معنا که تربیت انسان اسلامی در هر کدام از اشکال چندگانه آن یعنی تربیت انسان عابد، انسان زاهد، انسان موحد، انسان مؤمن، انسان حکیم و نظایر این‌ها، نیازمند فراهم آوردن زمین و زمینه ای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و مدنی اسلامی است تا اینکه امکان پرورش قابلیت‌های الهی نهفته و نیروهای درونی انسان فراهم گردد. به همین دلیل نیز بر این نکته کراراً تأکید گردید که فلسفه استقرار نظام‌های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی اسلام، اساساً در بدو الامر مبتنی بر یک رویکرد انسان‌شناختی و یک فلسفه تربیتی است. (مرزوقی، ۱۳۹۵، ص ۳۳۰) از طرفی هدف نهایی تعلیم و تربیت اسلامی، نیل به کمال و قرب الی الله در سطوح فردی، اجتماعی است. در واقع باید به تغییراتی همزمان در سطح شناختی (دانش و فرض ارزشها، اصول و هنجارهای مذهبی)، عاطفی - انگیزشی (توجه و طرفداری از باور مذهبی و حمایت انگیزشی مورد نیاز برای موافقت با هنجارها) و رفتاری (کسب مهارت‌های به خصوص در جهت رفتار مذهبی)، منجر شود (مانیا، ۲۰۲۱).

اولین محیطی که می‌توان این امر را در آن محقق ساخت، محیط خانواده و توسط والدین و پس از آن نظام آموزشی و معلمان هستند انسان را به سوی تجربه‌هایی عمیق‌تر راهنمایی می‌کنند، و در کنار اینها محیط جامعه و سایر نهادها از جمله مسجد عهده‌دار پرورش اعتقادات و گسترش ارزش‌ها هستند. به هر حال هر جا سخن از مسائل تربیتی است، خانواده از نخستین نظام‌های نهادی عمومی و جهانی است که برای رفع نیازمندیهای حیاتی و عاطفی انسان و بقای جامعه ضرورت تام دارد. (رشیدی و همکاران، ۱۳۹۹) خانواده از بدو هستی مهمترین کانون زندگی اجتماعی بوده و همواره توجه ویژه‌ای برای حفظ آن در جریان بوده است از همین رو خانواده و زندگی در کانون خانواده به عنوان یک ارزش مطلوب اجتماعی مورد توجه بوده است. از طرفی هم در انتقال ارزش‌ها، هنجارها و نرم‌هایی که در یک جامعه معمول است بی‌تردید خانواده نقشی اساسی را ایفا می‌کند و در این میان توانایی‌های بالقوه و بالفعلی مانند فرایند جامعه‌پذیر کردن فرزندان و کارکردهای خانواده نقشی مهم در بقای جامعه داشته است (پارساکیا، ۲۰۲۳).

منش، شخصیت، ایمان مذهبی و بسیاری از رفتارهای آدمی در خانواده شکل می‌گیرد. مهم‌ترین و اصلی‌ترین واحد اجتماعی، که از ابتدای حیات تا لحظه مرگ، در تربیت انسان نقش دارد، خانواده است. به اعتقاد همه دانشمندان علوم اجتماعی و روانشناسی اسلامی و غیراسلامی، تربیت اصلی فرد در حیات اجتماعی وی، در خانواده رخ می‌دهد که مطمئناً عملکرد ناصحیح تربیتی و انتخاب اهداف غلط تربیتی یا بی‌هدفی تربیتی در خانواده، منجر به بسیاری از آسیب‌های اجتماعی در جامعه می‌گردد. اهمیت این نهاد زمانی بیشتر درک می‌شود که نگاهی به هدف‌گیری دشمنان ایران اسلامی نسبت به خانواده، این بنیان شکل‌گیری تربیت دینی و اسلامی، بیندازیم. هجمه عظیم فرهنگی و نرم بر علیه زن و خانواده در نظام اسلامی و تلاش برای بی‌مفهوم کردن و هویت زدایی از آن نشان از اهمیت این نهاد اجتماعی در مسیر حرکت به سمت تمدن نوین اسلامی است. از دیدگاه بسیاری از صاحب‌نظران، کارشناسان و پژوهشگران سلامت جامعه را به سلامت خانواده پیوند داده و در حقیقت هیچ جامعه‌ای نمی‌تواند ادعای سلامت کند، چنانچه از خانواده‌هایی سالم برخوردار نباشد، باز بی‌هیچ شبهه، هیچ یک از آسیب‌های اجتماعی نیست که فارغ از تأثیر خانواده پدید آمده باشد (آرامی و همکاران، ۱۴۰۲).

مسأله دیگر اینکه باید بدانیم در سبک زندگی جدید وجود آمده در اغلب موارد، خانواده (شامل هر دوی والدین و فرزندان)، تعالیم آموزشی و تربیتی خود را منحصرراً از نهاد مسجد نمی‌گیرد همچنان که نقش تربیتی والدین برای فرزندان در داخل خانه انحصاری نیست و نهادهای بسیار دیگری همچون مدرسه، دانشگاه، انواع سرسام آور رسانه‌های مکتوب و غیر مکتوب شامل صوتی و تصویری، تعاملی دیجیتال و ... سایه سنگین خود را بر سر نهاد خانواده و مسجد گسترده اند و اختیارات و نفوذ آنها را تحت تأثیر بسیاری گذاشتند. (ولی زاده، ۱۳۹۳: ۶۸) در این میان کشورهای مختلف ثابت کرده‌اند که آموزش و پرورش ابزاری عالی برای رسیدن به پیشرفت است. (اوساقائه و ایرابور، ۲۰۲۱) مدرسه مکانی امن و غنی شده از

^۱ - Manea

^۲ - Parsakia

برنامه‌های آموزشی و پرورشی برای همه دانش آموزان است و نقش آن علاوه بر ارتقای دانش و مهارت دانش آموزان، ایجاد آمادگی در آنان متناسب با انتظارات حال و آینده جامعه است. در چنین شرایطی و در افق چشم انداز ۲۰ ساله کشور، مدرسه تبدیل به مکانی خواهد شد که دانش آموزان از حضور فعال در آن لذت می‌برند و از ترک نمودن آن اکراه دارند. در این مدرسه دانش آموز نه تنها در بخش آموزش بلکه در زمینه تربیت دینی و اخلاقی خود با معلمان مشارکتی فعال دارد؛ بنابراین دانش آموز مرکز توجه و محور فعالیت‌هاست. در این مدرسه، تلاش بر آن است که ضمن آموزش علوم مختلف، فرصت‌های علمی و عملی بیشتری در تقویت مهارت‌های زندگی برای دانش آموزان ایجاد شود و به‌طور کلی مهارت‌های لازم برای داشتن یک زندگی موفقیت آمیز در جامعه، با در نظر گرفتن معیارهای ارزشی و اسلامی و تحولات اجتماعی به دانش آموزان آموزش داده شود (مرزوقی و همکاران، ۱۳۹۷).

بنابراین باید تمام مسائل حوزه خانواده و تعامل آن با نهادهای مؤثر دیگر از قبیل مدرسه و همچنین عوامل اثرگذار مثبت و منفی بر نهاد خانواده به طور دقیق شناسایی و تبیین گردد و در ادامه با اتخاذ راهبردهای صحیح برای ساختن جامعه‌ای رو به رشد و پیشرفت به اصلاح آسیبها و معضلات موجود در این حوزه پرداخت. لذا جهت گیری بصیرانه در حل آسیبها و معضلات این حوزه، توجه کردن به دو مسأله اساسی می باشد که از اهمیت مضاعفی برخوردار است. یکی اینکه والدین چه اقدامات بسترسازی را برای تربیت متعالی فرزندان باید انجام دهند که تمام دغدغه‌های مطرح شده در بالا را پوشش دهد؟ و دوم اینکه در این بستر ایجاد شده چه اهداف تربیتی را متناسب با بافت فرهنگی اجتماعی هم والدین باید دنبال کنند و هم اینکه چگونه مدرسه و طراحان آموزشی باید این اهداف را به چرخه اثرگذاری اندازند و شرایط تحقق آن اهداف را فراهم کنند؟ بنابراین این پژوهش با آسیب شناسی وضع موجود در حوزه خانواده به دنبال پاسخگویی به این سؤالات مبنایی می باشد.

پیشینه پژوهشی

در پژوهشی رشیدی و همکاران (۱۳۹۹) به بررسی تطبیقی نظام خانواده امانیستی و نظام خانواده‌محور اسلامی پرداختند. نتایج تحقیق بیانگر این امر است که اومانیسیم ریشه در عصر رنسانس و انقلاب صنعتی دارد و با اصالت دادن به انسان سبب ترویج فردگرایی شده و تحت تأثیر فردگرایی، خانواده در غرب از شکل متداول طبیعی خود فاصله گرفته است. تغییر در اشکال خانواده و شکل گیری خانواده‌های تک نفره، تأخیر در ازدواج و افزایش طلاق، تغییر در ساختار خانواده و خدشه‌دار شدن جایگاه والدین در خانواده و کاهش روابط عاطفی در میان اعضاء خانواده از مهمترین آثار اومانیسیم بر خانواده در غرب است. در اسلام اما برخلاف اومانیسیم، بر رویکرد اجتماع محور خانواده تأکید شده و حفظ ساختار خانواده با محوریت مرد به عنوان سرپرست خانواده و احترام به والدین و نکوهش طلاق تأکید می‌شود.

خیرآبادی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی به یک هدف تربیتی که تحقق آن نیاز به تعامل دو نهاد تربیتی خانواده و مدرسه می‌باشد، می‌پردازد که عبارت است از الگوی ارتقاء مسئولیت پذیری دانش آموزان مدارس دوره ابتدایی. یافته‌های این پژوهش مشخص می‌کند برای تحقق این هدف به شش بُعد آموزش و تقویت نظام خانواده، توانمندسازی دانش آموز، مدیریت کار با فضای مجازی، عوامل فرهنگی تربیتی، اصلاحات در برنامه درسی دوره ابتدایی، اصلاحات ساختاری در مدرسه باید تبیین و تأکید گردد.

منظری توکلی و کهنوجی (۱۳۹۹) در پژوهشی به تبیین اهداف تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب پرداخته‌اند؛ نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد اهداف تربیتی ساحت اجتماعی - سیاسی بسامد بالایی را به خود اختصاص می‌دهد. تبیین اهداف در این ساحت، تعهد افراد را در فعالیتهای سیاسی - اجتماعی تقویت می‌کند و باعث نقش آفرینی و در نهایت کسب اعتبار بیشتر برای جامعه ایران اسلامی در جوامع بین المللی می‌گردد. اهداف ساحت تربیتی اعتقادی، عبادی و اخلاقی دومین بسامد را به خود اختصاص داده اند و این بدین معناست که اگر تمام شرایط نقش آفرینی مهیا باشد ولی نسبت به اهداف ساحت اعتقادی، عبادی و اخلاقی کوتاهی شود، نمی‌توان به هدف نهایی تربیت که همان رضوان الهی است، نائل آمد.

آقامحمدی (۱۳۹۶) در تحقیقی با عنوان تربیت اسلامی در نظام تعلیم و تربیت: ضرورت تبیین مبانی، اهداف و شاخص‌ها چنین نتیجه گرفته است که اگر افراد جامعه، زندگی خود را بر مدار دین و خدااباوری قرار دهند، سلامت و سعادت جامعه در همه ابعاد سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی تضمین می‌شود. ضمانت اجرا و تحقق این امر مهم، مشروط به برنامه‌ها و روش‌ها و به طور کلی، نظام تعلیم و تربیت دینی جوامع است.

احمدی و نجفی (۱۳۹۴) در پژوهشی به ترسیم اهمیت و نقش خانواده در اسلام و قوانین معتبر و مصوب، تبیین کارکردهای خانواده و همچنین بررسی جایگاه خانواده در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش می‌پردازد؛ در این پژوهش نتیجه‌گیری شده است که آنگونه که شایسته و بایسته است به خانواده به مثابه یک نهاد بنیادین و مرکز تربیت نسل و انتقال ارزش‌های اخلاقی و تربیتی در بخش‌های نظری سند و اصل سند تحول بنیادین توجه کافی نشده و راهکارهای اجرایی برای ایفای نقش و مشارکت در امور تحصیلی و تربیتی فرزندان ارثه نشده است. تضعیف این جایگاه و سپردن نقش تربیت به دولت و مدرسه ممکن است زمینه‌ساز بسیاری از ناهنجاری‌های جامعه در زمینه اخلاق و رفتارهای اجتماعی باشد.

صادق زاده قمصری و رضانی (۱۴۰۱) در یک مطالعه به بررسی تطبیقی اهداف تربیتی از دیدگاه برزینکا (به عنوان یکی از صاحب‌نظران برجسته عصر کنونی در حوزه تربیت) و مبانی سند تحول بنیادین نظام تربیت جمهوری اسلامی ایران پرداخته‌اند. نتایج پژوهش بیانگر این است که شباهتهایی در دیدگاه‌های برزینکا و مبانی سند تحول در زمینه اهداف آموزشی وجود دارد؛ از جمله اینکه در هر دو مورد، فرد و جمع مورد توجه می‌باشند، اهداف تربیتی با سایر ابعاد اجتماع مرتبط است، جنبه‌های مختلف تربیت مورد توجه قرار گرفته است، و بهبود شخصیت فرد مورد نظر می‌باشد؛ تفاوت‌هایی نیز همچون توجه به بعد مذهبی اهداف تربیت، تفاوت در میزان تأکید بر فرد و اجتماع، تفاوت در میزان تأکید انتخابی یا الزامی بودن اهداف تربیت، و تفاوت در توجه به بعد زیبایی‌شناختی تربیت به چشم می‌خورد.

در پژوهشی که شاکری‌صفت و همکاران (۱۴۰۲) تحت عنوان "همایندی ادراک دانش‌آموزان درباره نقش متوازن خانواده و مدرسه در تربیت دینی: پژوهشی پدیدارشناختی" داشتند یافته‌های پژوهش در چهار مقوله نقش خانواده و مدرسه در دین‌داری، همایندی/عارض میان آن‌ها، راهبرد دانش‌آموزان در مواجهه با تعارض و راهکار پیشنهادی جهت ارتقای همایندی دسته‌بندی شد. نقش خانواده در بعد مثبت، شامل الگوی عملگرا، جلب مشارکت خانوادگی و انعطاف‌پذیری در آداب دینی، و در بعد منفی، مشتمل بر انفعال در تربیت دینی و تعارض‌های خانوادگی بوده است. نقش مدرسه در بعد ثمربخش با توانمندی‌های معلم، انعطاف‌پذیری و احترام در رفتار مرتبط بوده و در بعد تخریب‌کننده، رفتارهای خشن و تبعیض‌آمیز، و اجبار بدون آگاهی بخشی‌شناسایی شد. در بعد همایندی مدرسه و خانواده، طیفی وسیع، از همایندی کامل تا اختلاف در روش‌های تربیتی و مبانی اعتقادی دیده شد و اهداف این دو بافت نیز دارای تنوع و طیفی وسیع بود. نتیجه همایندی، تقویت و رشد دانش‌آموزان در باورهای دینی و نتیجه ناهمایندی، سردرگمی آنان، اجبار به گزینش یک سو و گاه انحراف آن‌ها از مسیر برنامه‌ریزی شده به سمت دینداری بوده است. در بعد راهبردها، سه شیوه قانون‌مداری، همراهی با خانواده و انتخاب مسیر بهینه دیده شد. جهت ارتقای همایندی، سه راهکار آگاهی از ویژگی‌های نوجوانان، تعامل بهتر خانواده و مدرسه، و تشویق دانش‌آموزان پیشنهاد شد. در پژوهش نستاسی^۱ (۲۰۱۷) اشاره دارد که تحول کودک از نظام‌های متفاوتی شامل محیط بلافصل فیزیکی و اجتماعی و نیز تعاملات این نظامها اثر می‌پذیرد. در چهارچوب بوم‌شناختی، دانش‌آموز تحت تأثیر دایره‌هایی هم‌مرکز به‌عنوان خرده‌نظام، میان‌نظام، برون‌نظام و درنهایت، کلان‌نظام قرار دارد که تمام بسترهای مستقیم و غیرمستقیم (مانند خانواده، مدرسه و اجتماع) را دربرمی‌گیرند که دانش‌آموز در آنها زیست می‌کند.

استرنس و مک‌کینی^۲ (۲۰۱۹) در پژوهشی دریافته‌اند حمایت و رفتار گرم والدگرانه در هر دو جنس نوبالغ به‌عنوان متغیر واسطه‌ای در انتقال دیانت از والدین به فرزندان، دارای اثر مثبت است؛ اما ناهمسوایی والدین بر انتقال دیانت، اثر معکوس دارد؛

^۱ -Nastasi

^۲ - Stearns and McKinney

کوهن، اسکاچر و ریچ^۱ (۲۰۱۷) در پژوهشی دریافتند علاوه بر دینداری والدین، برداشت نوجوانان از معلمان به عنوان یک مدل رفتاری و همچنین مطالعات دینی نوجوانان، متغیرهایی اثرگذار و معنادار در هویت دینی دانش آموزان هستند.

در پژوهشی که مرزوقی و همکاران (۱۳۹۷) با عنوان "الگوی مفهومی تعامل مدرسه، خانواده و مسجد از منظر تعلیم و تربیت اسلامی" داشتند، اشاره دارد که خانواده به عنوان متولی اصلی تربیت، مسجد به عنوان محور تربیت و مدرسه به عنوان نهاد تعلیم و تربیت رسمی کشور در تعاملی هدفمند باید به دنبال تحقق اهداف تربیتی باشند؛ بر اساس یافته‌های به دست آمده، شبکه مضامین الگوی مفهومی تعامل مدرسه، خانواده و مسجد به عنوان تنها مضمون فراگیر از طریق مضامین سازمان‌دهنده چیستی، چرایی و چگونگی تعامل ترسیم گردید به گونه‌ای که چیستی تعامل مبانی اندیشه‌ای، جهت‌گیری تعامل، محور تعامل، مخاطبین تعامل را شامل می‌شود و چرایی تعامل مشتمل بر مضامین مدیریتی و تربیتی و در نهایت چگونگی تعامل از مضامین رفع موانع، اقدامات زمینه‌ساز ایجاد تعامل، اقدامات زیربنایی ایجاد تعامل و راهبردهای ایجاد تعامل تشکیل می‌شود؛ به ترتیب از مهمترین مضامین پایه برای مضامین سازمان‌دهنده می‌توان از تولی و تبری، جهتگیری توحیدی، همگرایی در اهداف، تفاوت‌های فرهنگی، پاسخگویی به محیط، مجریان ناکارآمد و تدوین قوانین هدایت‌گر نام برد.

روش تحقیق

روش تحقیقی که در این طرح مورد استفاده قرار می‌گیرد تحلیل محتوای کیفی است. هیسه^۲ و شانون^۳ (۲۰۰۵) بیان می‌کنند که تحلیل محتوای کیفی، روش تحقیقی برای تفسیر ذهنی محتوای داده‌های متن از طریق دسته‌بندی نظام مند کدگذاری و شناخت موضوع‌ها و الگوهای آن‌ها است و میرینگ^۴ (۲۰۰۰) تحلیل محتوای کیفی را رویکرد تحلیلی کنترل شده، روش شناختی و تجربی از متون با توجه به بافت ارتباطی آنها تعریف می‌کند که از قواعد و مدل خود، گام به گام تبعیت می‌کند. تحلیل محتوای کیفی، روشی برای کاهش داده‌ها و حس گرفتن با آنها جهت استخراج معنی از آن‌ها است. این روش معمولاً برای تحلیل گروه وسیعی از داده‌های متنی است. تحلیل محتوا، روشی مستقل از چارچوب و رویکردهای نظری همانند نظریه داده بنیاد و پدیدارشناسی است و در پاسخ به چیستی و چرایی و تحلیل ادراکات، استفاده می‌شود. (زارعی متین و همکاران، ۱۳۹۱)

در این پژوهش برای آسیب شناسی وضع موجود و دنبال کردن مسائل مربوطه، از نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد و با مراجعه به ۱۸ نفر از خبرگان علمی و اجرایی در حوزه‌های قضات خانواده، مشاوران خانواده، خبرگان در حوزه دین، اساتید مرتبط دانشگاهی و همچنین مسئولین و خبرگان مربوطه در نیروی انتظامی، مصاحبه‌ها صورت پذیرفت و تا مرحله اشباع یافته‌ها ادامه یافت.

تجزیه و تحلیل داده

کدگذاری باز

در این بخش، متن مصاحبه‌ها منطبق با مراحل کدگذاری باز و فهرست کردن شواهد و مفاهیم، مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته و نتایج آن در جدول شماره ۱ تنظیم شده است؛

^۱ - Cohen-Malayev, Schachter and Rich

^۲ -Hsieh

^۳ -Shannon

^۴ -Mayring

جدول شماره ۱. کدگذاری مصاحبه‌ها

ردیف	متن	مفاهیم استخراجی
۱	جوان‌ها با یک تصویری غیرواقعی وارد زندگی مشترک می‌شوند و می‌بینند بسیار با آنچه در نظر داشتند متفاوت است و منجر به سرخوردگی و یأس و ناامیدی در آنها می‌شود.	تبيين واقع بينانه از زندگي مشترك
۲	برای کاهش بسیاری از آسیب‌های اجتماعی در زمینه ارتقاء جایگاه زن به شکل صحیح و مبتنی بر مبانی اصیل اسلامی با استفاده از شیوه‌های تربیتی صحیح اقدامات لازم باید صورت گیرد.	تبيين نگاه صحيح (اسلام) به جايگاه زن

گروه‌بندی و دسته‌بندی کدها

شاخص‌های استخراج شده مشابه در دسته‌های کلی‌تری قرار گرفتند که نتایج آن در جداول ذیل قابل مشاهده است. در جدول شماره ۲، مفاهیم و کدهای استخراجی، در ذیل مؤلفه‌های مربوطه طبقه‌بندی شده است و سپس در طبقه‌ای بالاتر سازمان‌دهنده سطح سوم نیز ارائه می‌گردد؛ البته این جدول نیز گزارش و بخش کوچکی از جدول مؤلفه‌هاست:

جدول شماره ۲. مفاهیم و مؤلفه‌ها

مؤلفه‌ها	مفاهیم استخراجی
نهادی	تبيين واقع بينانه از زندگي مشترك
پایه‌ای	تبيين نگاه صحيح (اسلام) به جايگاه زن

یافته‌ها

بنابراین با فرایندی که بخش قبل تبیین گردید در گام اول پژوهش، تمامی مصاحبه‌ها، تحلیل و مفاهیم موجود در آن استخراج شد. سپس، در مرحله دوم، تمام این مفاهیم، فهرست شد و در مرحله سوم، مفاهیم مشابه، گروه‌بندی گردید. پس از شناخت گروه‌های موجود در بین مفاهیم، در مرحله چهارم، هر یک از گروه‌ها در دو دسته فرعی و اصلی، دسته‌بندی شدند و در مرحله پنجم و پایانی، نتایج حاصل از این پژوهش در دو جدول گردآوری گردید که در ذیل مدل و جداول نهایی ارائه می‌گردد. (به دلیل حجم بالای صفحات این فرآیند از ذکر آنها خودداری می‌شود و تنها به یافته‌های نهایی حاصل از این گامها اشاره می‌گردد). لازم به ذکر است جهت سنجش پایایی مدل طراحی شده، پژوهشگران از شاخص کاپا^۱ استفاده کرده‌اند که نتایج آن در ادامه مقاله بیان خواهد شد. در این بخش، نتایج بدست آمده از مراحل تحلیل محتوای کیفی به صورت مدلی ارائه شده و سپس مورد بررسی قرار گرفته است:

^۱ - Kappa Indicator

شکل شماره ۱. مدل اهداف تربیتی و اقدامات بستر ساز

در تبیین مدل ارائه شده لازم به ذکر است که این مدل دو بخشی می باشد. یک بخش به عنوان اقدامات بستر ساز والدین جهت تربیت متعالی فرزندان می باشد که متشکل شده است از مقولاتی که باید والدین با انجام آنها بسترهای لازم را فراهم کنند تا اهداف تربیتی فرزندان را در آن بستر دنبال کنند. در واقع به عنوان مثال اگر والدین به دنبال تربیت عقیفانه و باحیا شدن فرزندان هستند اما در کنار آن بی توجهی کنند بر دریافتهای فرزندان از محیط به گونه ای که بر فرض، مدیریت دریافتهای صوتی و تصویری فرزندان از فضای مجازی را به آن‌ها یاد ندهند مطمئناً این هدف تربیتی به مقصود خود که نمی رسد بلکه در جهت عکس خود پیش می رود. بنابراین باید اهداف تربیتی را در در یک بستری دنبال کرد. این اقدامات بستر ساز در سه مقوله پایه ای، محیطی و درونی در ۲۱ مفهوم تبیین گردیده است. اقدامات پایه ای در ۹ مؤلفه، ماهیت ریشه ای و اتخاذ رویکرد صحیح دارند و از این جهت به عنوان اقدامات پایه ای در نظر گرفته شده اند. از طرف دیگر مقوله اقدامات محیطی در ۵ مؤلفه بر می گردد به اقداماتی که مربوط می شود به مدیریت آنچه از دریافتهایی که فرزندان از محیط دریافت می کنند و در نهایت مقوله اقدامات بستر ساز درونی در ۷ مؤلفه به اقداماتی که از سوی والدین در درون خانه و خانواده صورت می پذیرد، مرتبط می شود.

جدول شماره ۳. اقدامات بستر ساز تربیت کودک

داشتن برنامه ریزی صحیح تربیتی	پایه ای	اقدامات بستر ساز
توجه والدین به اولویت تربیت خود نسبت به فرزندان		
داشتن روحانی (مشاور) خانواده همانند پزشک خانواده		
توجه به تفاوت‌های آموزشی و تربیتی بین دختران و پسران		
توجه به نوع رابطه والدین با فرزندان به عنوان عامل شخصیت ساز فرزندان		
اقدامات پیشگیرانه برای جلوگیری از اعتیاد فرزندان		
پیگیری والدین برای دریافت آگاهیهای لازم تربیتی		
تأمین نیازهای جسمی و روحی فرزندان		
جلوگیری از ایجاد تضادهای تربیتی در فرزندان		
مدیریت دریافتهای فرزندان از محیط تعاملی	محیطی	اقدامات بستر ساز
مدیریت دریافتهای فرزندان از فضای مجازی		
داشتن تعامل سازنده خانواده با دیگر نهادهای تربیتی		
انتخاب مدرسه به صورت توافقی والدین برای فرزندان		

مدیریت اقتصاد خانواده	درونی	
مراقبه والدین از محبت فیما بین خود و فرزندان		
مراقبه پدر و مادر از محبت فیما بین خودشان با هم		
توجه به تأثیرگذاری نوع پوشش و حجاب مادر بر فرزند		
توجه به شیوه صحیح برخورد با دختران مجرد در خانه		
عدم اشتغال مادر به شغل متعارض با نقش خود در خانه		
تأمین نیازهای عاطفی دختران در خانواده		

با فراهم شدن بسترهای لازم تربیتی از سوی والدین، می توان اهداف تربیتی را تا به سرانجام رساندن آنها در خانه و طراحی های آموزشی و تربیتی دنبال کرد. در بخش دوم مدل، اهداف تربیتی در سه مقوله شناختی، اخلاقی و عملی در ۳۵ مفهوم ارائه می گردند که در اهداف تربیتی شناختی به ۱۵ مؤلفه اشاره می شود که متربی یا فرزندان باید نسبت به آنها کسب معرفت کنند و این شناخت را مبنای حرکت خود قرار دهند. در مقوله اهداف تربیتی اخلاقی، ابعاد و مؤلفه های اخلاقی که باید روحیه فرزندان و دانش آموزان شود و در واقع همان فضائل و رذائل اخلاقی در ۷ مؤلفه تبیین می شود و در نهایت در مقوله اهداف تربیتی عملی به ۱۳ مؤلفه پرداخته می شود که در عمل افراد باید از خود نشان دهند. البته لازم به ذکر است هر کدام از ابعاد شناختی، اخلاقی و عملی به دو مقوله ی پایه ای و نهادی تقسیم می گردد که در رابطه با مفهوم پایه ای همانگونه که در بخش اول مدل ارائه گردید ماهیت ریشه ای و پایه ای در تربیت دارند و در مقوله نهادی نیز به مؤلفه هایی پرداخته می شود که مربوط می شود به زندگی جمعی نهادی در خانواده و جامعه.

جدول شماره ۴. اهداف تربیتی مبتنی بر آسیب شناسی وضع موجود

نهادینه کردن عقاید و باورهای دینی	پایه ای	اهداف تربیتی
خدا محوری به جای خودمحوری		
تبیین نگاه صحیح (اسلام) به جایگاه زن		
تبیین جایگاه مادر به عنوان مهمترین رکن تربیت در خانه		
معرفی و تبیین صحیح اهل بیت علیهم السلام به عنوان الگوهای جامع		
تبیین آثار، جایگاه و محدوده رابطه محرم با نامحرم	شناختی	اهداف تربیتی
تبیین واقع بینانه از زندگی مشترک		
تبیین واقع بینانه از خانواده		
تبیین واقع بینانه از مسئولیت		
تبیین واقع بینانه از خوشبختی		
تبیین صحیح از تفاوت های نقش مرد و زن	نهادی	اهداف تربیتی
تبیین منطقی و عقلانی از مهریه		
هدف متعالی داشتن در ازدواج		
تبیین نقش متقابل مرد و زن در خانواده منطبق بر معیارهای اسلامی		
آگاهی دادن از آسیب های دخالت خانواده ها برای حل اختلافات زناشویی		
بالا بردن ظرفیت و آستانه تحمل در مقابل سختی ها و اختلافات	پایه ای	اهداف تربیتی
متخلق کردن فرزندان به فضائل اخلاقی		
پرهیز از رذائل اخلاقی		
توانایی مقابله با اضطراب و استرس		
داشتن زبان لین با اعضای خانواده		
داشتن روحیه احترام عظیم به پدر و مادر	نهادی	اهداف تربیتی
عزت نفس دختران عامل بازدارنده بسیاری از آسیبها		
برنامه محور بودن	پایه ای	عملی
رعایت احکام الهی		

عفیف و باحیا بودن	نهادی		
مسئولیت داشتن نسبت به مسائل و مشکلات مردم و جامعه			
رعایت حق الناس			
آزاده بار آوردن فرزندان			
مهارت افزایی و دارای حرفه بودن فرزندان			
آموزش مهارتهای تعاملی			
نداشتن فرهنگ مصرف گرایی			
مدیریت تعارضات در زمان وقوع اختلافات			
چگونگی مقابله با مشکلات اقتصادی در خانواده			
داشتن مهارتهای لازم برای ورود در زندگی جمعی			
مسئولیت پذیری در خانواده			

پایایی مدل

همانطور که پیشتر بیان گردید، در این پژوهش جهت بررسی کنترل کیفیت و یا به عبارت دیگر، پایایی مدل، از شاخص کاپا^۱ استفاده شده است. بدین طریق که، خیره دیگری بدون اطلاع از نحوه ادغام کدها و مفاهیم ایجاد شده توسط پژوهشگر، اقدام به گروه بندی مفاهیم می کند. سپس گروه های ارائه شده توسط پژوهشگر با گروه های ارائه شده توسط خبره، مقایسه می شود. همانطور که در جدول ۳ مشاهده می شود، پژوهشگران ۶۴ دسته و خبره دیگر ۶۰ دسته ایجاد کرده اند که از این تعداد، ۵۷ دسته مشترک هستند. طبق محاسبات صورت گرفته، مقدار شاخص کاپا برابر است با ۰/۸۵۰، که با توجه به جدول ۵، در سطح توافق معتبر قرار گرفته است.

جدول ۵. نحوه محاسبه وضعیت تبدیل کدها به مفاهیم توسط پژوهشگر و فرد خبره

		نظر پژوهشگر		
		بله	خیر	مجموع
نظر خبره	بله	A=۵۷	B=۳	۶۰
	خیر	C=۷	D=۰	۷
	مجموع	۶۴	۳	N=۶۷

$$\text{توافقات مشاهده شده} = \frac{A+D}{N} = \frac{۵۷}{۶۷} = ۰/۸۵۰۷۴۶$$

$$\text{توافقات شانسی} = \frac{A+B}{N} \times \frac{A+C}{N} \times \frac{C+D}{N} \times \frac{B+D}{N} = \frac{۶۰}{۶۷} \times \frac{۶۴}{۶۷} \times \frac{۷}{۶۷} \times \frac{۳}{۶۷} = ۰/۰۰۴۰۰۲$$

$$K = \frac{\text{توافقات شانسی} - \text{توافقات مشاهده شده}}{\text{توافقات شانسی} - ۱} = \frac{۰/۸۵۰۷۴۶ - ۰/۰۰۴۰۰۲}{۱ - ۰/۰۰۴۰۰۲} = ۰/۸۵۰۱۴۶۶$$

جدول ۶. وضعیت شاخص کاپا

مقدار عددی شاخص کاپا	وضعیت توافق
کمتر از ۰	ضعیف
۰ - ۰/۲	بی اهمیت
۰/۲۱ - ۰/۴	متوسط
۰/۴۱ - ۰/۶	مناسب
۰/۸ - ۰/۶۱	معتبر
۰/۸۱ - ۱	عالی

^۱ - Kappa Indicator

تحقق اهداف تربیتی با انواع الگوهای طراحی آموزشی

الگوهای طراحی آموزشی طرح و نقشه ای برای دستیابی به اهداف مورد نظر است. از آنجا که نتایج، شرایط و روشهای متعددی در انواع موقعیتهای آموزشی وجود دارد، بنابراین الگوهای طراحی آموزشی نیز بسیار متنوع و متعددند. (موریسون، راس و کمپ، ۲۰۲۰) الگوی طراحی آموزشی مورد تأکید در این پژوهش برای دنبال کردن اهداف آموزشی و تربیتی همان الگوی عمومی طراحی آموزشی (ADDIE)^۱ است؛ الگوی مذکور دارای پنج مرحله است: تحلیل، طراحی، تهیه، اجرا و ارزشیابی. (نوروزی و رضوی، ۱۴۰۲) در مرحله تحلیل در این پژوهش با نیازسنجی ای که صورت گرفته است به خوبی اهداف آموزشی و تربیتی تعیین گردیده‌اند که با اولویت‌بندی‌های لازم توسط متولیان امر مشخص می‌شود در یک زمانبندی مناسب چه اهدافی باید دنبال شود. سپس در مرحله طراحی با لحاظ ویژگی‌های مخاطب هدف، محتوای لازم برای انتقال به دانش‌آموزان تدوین و یا گردآوری می‌شود و در ادامه ایده‌های خلاقانه هنری و رسانه‌ای متناسب با ذائقه مخاطب جهت انتقال آن محتوا طراحی می‌گردد و اقدامات لازم برای تهیه آن‌ها انجام می‌شود و توسط متولیان امر تربیت از قبیل معلم این بسته طراحی شده، اجرا می‌شود. در نهایت پس از اجرا از طریق روش‌های مختلف ارزشیابی مشخص می‌گردد به چه میزان در تحقق آن اهداف موفق بوده‌ایم. به عنوان نمونه یکی از اهداف که در پژوهش حاضر احصا گردید ارتقاء مسئولیت‌پذیری در فرزندان و دانش‌آموزان به عنوان یکی از مفاهیم تأثیرگذار بر سلامت عملکردی و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان، به معنای پاسخگو بودن در قبال نیازهای خود، دیگران و انجام وظایف فردی و اجتماعی به بهترین شکل ممکن می‌باشد (سانچزهرناندز و میناردس، ۲۰۱۶) که در ذیل راهنمای عمل در تحقق این هدف در پنج مؤلفه ارائه می‌گردد:

۱- اصلاحات در برنامه درسی ابتدایی، شامل دو مفهوم اصلاح سیاستگذاری آموزشی و توجه به شایسته‌سالاری از انتصاب مدیران شایسته می‌باشد.

• اصلاح سیاستگذاری آموزشی شامل پرهیز از سیاستگذاری‌های سلیقه‌ای، نظارت بر اجرای برنامه‌ها و سیاست‌های آموزشی، پرهیز از اعمال سیاست‌های تشدید کننده فاصله طبقاتی، واگذاری حق انتخاب محتوای آموزشی، پاسخگویی به نیازهای آموزشی متناسب با تغییرات سریع علم و فناوری، هماهنگی در اهداف معلم و اهداف مصوب، و بازنگری در محتوای کتابهای درسی مطابق نیاز روز است.

• توجه به شایسته‌سالاری از انتصاب مدیران شایسته، به کارگیری معلمان آموزش دیده، به کارگیری افراد آشنا به تدریس و کلاس‌داری، اجرای برنامه‌های ضمن خدمت کاربردی، انتخاب معلمان شایسته و واجد صلاحیت‌های معلمی تشکیل شده است.

۲- اصلاحات ساختاری در مدرسه، شامل ایجاد جو سالم و تعامل معلمان می‌باشد.

• ایجاد جو سالم شامل جذاب بودن فعالیتهای مدرسه، زمینه‌سازی برای جو رقابتی سالم در مدرسه، توجه به آموزش مسئولیت‌پذیری به دانش‌آموزان، توجه به پرورش مهارت‌های زندگی به دانش‌آموزان، مشارکت دانش‌آموزان در فعالیتهای آموزشی، توجه به فرآیند جامعه‌پذیری دانش‌آموزان، اولویت تشویق دانش‌آموزان به جای تنبیه و تقویت

• تعامل معلمان شامل استفاده از رویکردهای نو در آموزش، دانش آموز محوری، عدم وابستگی صرف به محتوای آموزشی، هماهنگی بین شیوه‌های تربیتی معلمان و والدین، واگذاری مسئولیت برقراری نظم و انضباط به دانش‌آموزان، و در نظر گرفتن انتظارات معقول و دست‌یافتنی، و وضع مقررات منطقی در کلاس درس تشکیل شده است

^۱ - Analysis, Design, Development, Implementation, Evaluation

۳- آموزش و تقویت نظام خانواده، شامل سه مفهوم فرزندپروری آگاهانه، همسویی تربیتی والدین و اصلاح نحوه تعامل والدین با فرزندان می‌باشد.

- فرزندپروری آگاهانه از مفاهیم معنایی پاسخگویی منطقی به درخواست‌های کودک، واگذاری مسئولیت به کودک آزادی حساب شده و همراه با نظارت، محبت کردن به فرزندان، عدم تصمیم‌گیری والدین به جای کودک، نظارت بر کار کودک، و احساس مسئولیت و تعهد والدین در قبال فرزند تشکیل می‌شود.
- همسویی تربیتی والدین عبارتند از همفکری در محیط خانواده، جامعه‌پذیری توسط خانواده و هماهنگی در مورد وظایف فرزندان در خانه تشکیل می‌شود.
- اصلاح نحوه تعامل والدین با فرزندان و تبعیض قائل نشدن بین فرزندان، محول کردن مسئولیت به فرزند، توجه به رشد عاطفی فرزند، عدم اعمال محدودیت بیش از اندازه، توجه به نیازها و انتظارات

۴- مدیریت کار با فضای مجازی، شامل ۲ مفهوم پیشگیری از آسیب‌های فردی و پیشگیری از آسیب‌های جمعی، می‌باشد.

- پیشگیری از آسیب‌های فردی عبارتند از توجه به شکل‌گیری عادات صحیح، استفاده صحیح از فضای مجازی، عدم وابستگی به فضای مجازی، عدم الگوپذیری از فضای مجازی، تفکیک واقعیتهای زندگی از فضای مجازی،
- پیشگیری از آسیب‌های جمعی و پررنگ شدن نقش نظارتی غیرمستقیم خانواده، تقویت تعامل با خانواده در برابر فضای مجازی، عدم وابستگی به اینترنت در انجام تکالیف درسی و پررنگ شدن نقش تربیتی خانواده تشکیل می‌دهند.

۵- عوامل فرهنگی تربیتی، شامل ۲ مفهوم عوامل فرهنگی و عوامل تربیتی می‌باشد.

- عوامل فرهنگی شامل مدیریت جامع فرهنگی، همراستایی ارگانهای فرهنگی در تربیت کودک، تقویت مشارکت‌های اجتماعی، هماهنگی در اهداف و روش‌های سازمان‌های فرهنگی است.
- عوامل تربیتی نیز عبارتند از همسویی بین خانواده و نظام آموزشی، همسویی بین نظام آموزشی و جامعه، توجه به تربیت دینی و تقویت ارزشهای اخلاقی در جامعه، وظیفه‌شناسی و پایبندی به رعایت قانون. (رئیس خیرآبادی و همکاران، ۱۴۰۲).

بحث و نتیجه‌گیری

اطلاع از اهداف تربیتی می‌تواند در هدایت اقدامات تربیتی، ایجاد انگیزه در متربیان، و تدارک معیاری برای ارزیابی آن اقدامات، سودمند باشد. البته هدف‌داری، خاص انسان نیست و تمامی پدیده‌های جهان خلقت در مسیر خود هدفی را پیگیری می‌کنند که این هدف از سوی حضرت حق جل و علاء به منظور ترقی و رشد و تکامل در نهاد پدیده‌ها قرار داده شده است. انسان به‌عنوان اشرف مخلوقات خداوند نیز از این هدف‌مندی به‌طور عالی برخوردار است، هدف غایی خلقت انسان، رسیدن به مقام والای خلافت الهی و بندگی خداست و برای رسیدن به این هدف باید مسیر تربیت را طی کند. مسأله تربیت، از نیازهای ضروری و مهم هر جامعه انسانی محسوب می‌شود (کیانی، ۱۳۹۴) از آنجا که نوع تربیت فرزندان رابطه در هم تنیده‌ای با میزان آسیب‌های اجتماعی مرتبط با حوزه خانواده دارد و از طرفی برای تکوین و رشد شخصیت فرزند، پدر و مادر هر دو سهیم‌اند و والدین با کمک یکدیگر باید برای آموزش و پرورش کودک خویش کوشش و فعالیت نمایند لذا با مشخص شدن اهداف تربیتی بر اساس یک آسیب‌شناسی از وضع موجود، می‌تواند در کاهش آسیب‌های اجتماعی راه‌گشا باشد. البته در این آسیب‌شناسی مطمئناً توجه به استخراج مؤلفه‌هایی که از سوی والدین به عنوان اقدامات بسترساز برای فراهم کردن شرایط لازم جهت دنبال

کردن اهداف تربیتی رعایت نشده است، از اهمیت مضاعفی برخوردار است. در واقع اگر والدین به دنبال اهداف تربیتی باشند اما موانع تربیتی را با انجام دادن اقدامات لازم برطرف نکنند تحقق اهداف تربیتی آرزویی بیش نیست. لذا این پژوهش با انجام مصاحبه با ۱۸ نفر از خبرگان علمی و اجرایی در حوزه های قضات خانواده، مشاوران خانواده، خبرگان در حوزه دین، اساتید مرتبط دانشگاهی و همچنین مسئولین و خبرگان مربوطه در نیروی انتظامی به دنبال پاسخگویی به این دو محور یعنی استخراج اهداف تربیتی و مشخص شدن اقدامات بستر ساز والدین برای تربیت متعالی فرزندان، برآمده است. در نهایت، اقدامات بستر ساز در سه مقوله پایه ای، محیطی و درونی در ۲۱ مفهوم و اهداف تربیتی در سه مقوله شناختی، اخلاقی و عملی و هر کدام از این مقولات در دو بعد پایه ای و نهادی در مجموع در ۳۵ مفهوم ارائه گردید. حاصل این تلاش می تواند به عنوان چارچوبی برای تبیین و تصریح بیشتر یکی از ابعاد الگوی تربیت متعالی، در فعالیتهای آموزشی و پژوهشی مرتبط با آن موضوع مورد استفاده قرار گیرد و راهنمای عملی و اجرایی برای متولیان نظام آموزشی و تربیتی در تعلیم و تربیت اسلامی باشد.

طبق پژوهش های انجام شده، مدل ارائه شده از اهداف و اقدامات بستر ساز والدین جهت تربیت متعالی فرزندان با نتایج صادق زاده قمصری و رضانی (۱۴۰۱) همخوانی دارد؛ چرا که در هر دو پژوهش توجه به جنبه های مختلف تربیت را مد نظر قرار داده اند. همچنین برقراری رابطه مستقیم اهداف تربیتی با شخصیت افراد از مؤلفه های تأکیدی هر دو پژوهش است. پژوهش دیگری که نتایج این پژوهش با آن هم راستا می باشد پژوهش رشیدی و همکاران (۱۳۹۹) می باشد چرا که نتیجه هر دو پژوهش نشان از آن دارد که باید اهداف تربیتی متناسب با باورها و ارزش های آن منطقه در نظر گرفته شود و از طرفی به میزانی که در نظام خانواده محور اسلامی به نظام خانواده امانیستی شبیه شدیم به همان میزان دچار آسیبهای جدی شده ایم. همچنین نتایج این پژوهش با پژوهش استرنس و مک کینی^۱ (۲۰۱۹) در یک راستا می باشد چرا که به رابطه افزایش آسیبهای اجتماعی در حوزه خانواده در صورت عدم تحقق اهداف تربیت متعالی می پردازد و اینکه باید مرد و زن به گونه ای تربیت شده باشند که نقش متقابل همدیگر را در زندگی جمعی فهمیده باشند. پژوهش مرزوقی و همکاران (۱۳۹۷)، کوهن، اسکاچر و ریچ^۲ (۲۰۱۷)، پژوهش نستاسی^۳ (۲۰۱۷) و این پژوهش هر چهار پژوهش به موضوع تعامل بین مدرسه و خانواده و محیط در جهت تحقق اهداف تربیتی اشاره دارند و نشان از هم جهتی و هم راستایی این چهار پژوهش دارند؛ چرا که اگر این هماهنگی نباشد متربیان دچار تعارضات تربیتی می شوند و تربیت هدفمند صورت نمی پذیرد. البته هر کدام از زوایای و نگاهی به این موضوع می پردازند. همچنین در پژوهش شفیع (۱۳۹۴) به موضوعات پژوهشی در اولویت علوم اجتماعی زنان در ایران می پردازد که در آن به اولویت پرداختن به آسیبهای اجتماعی با تأکید بر محوریت زنان می پردازد که در این پژوهش توجه ویژه ای به این امر اما از رهیافت تربیتی شده است. در پژوهش احمدی و نجفی (۱۳۹۴) تأکید شده است که آنگونه که شایسته و بایسته است به خانواده به مثابه یک نهاد بنیادین و مرکز تربیت نسل و انتقال ارزش های اخلاقی و تربیتی در بخش های نظری سند و اصل سند تحول بنیادین توجه کافی نشده و راهکارهای اجرایی برای ایفای نقش و مشارکت در امور تحصیلی و تربیتی فرزندان نشان ارائه نشده است. تضعیف این جایگاه و سپردن نقش تربیت به دولت و مدرسه ممکن است زمینه ساز بسیاری از ناهنجاری های جامعه در زمینه اخلاق و رفتارهای اجتماعی باشد. همانگونه که ملاحظه کردید دقیقاً پژوهش حاضر هم به همین موضوع البته با نگاه تحقق آن در طراحی های آموزشی تأکید دارد.

باز در پژوهشهای بسیار دیگری همانند این پژوهش اشاره به نوع رابطه والدین با هم و همچنین نوع رابطه و تعامل والدین با فرزندان و اهمیت آن در تشکیل شخصیت و تربیت فرزندان اشاره دارد که از آن جمله می توان به (کیل پیکوسکی و پریور^۴، ۲۰۱۹؛ سانچز-مدینا، ماسیاس-گومز-استرن و مارتیز لوزانو^۵، ۲۰۲۰) اشاره کرد.

در پایان با توجه به نتایج این تحقیق و الگوی ارائه شده، پیشنهاد های ذیل ارائه می گردد:

^۱ - Stearns and McKinney

^۲ - Cohen-Malayev, Schachter and Rich

^۳ - Nastasi

^۴ - Crespo, Jose, Kiel pikowski and Pryor

^۵ - Sánchez-Medina, Macías-Gómez-Stern and Martínez-Lozano

- تمرکز اداره کل آموزش و پرورش بر طراحی‌های آموزشی برای تحقق این اهداف تربیتی به گونه‌ای که در مرحله ارائه روش، سرمایه‌گذاری لازم مالی و انسانی برای احصاء ایده‌های خلاقانه هنری و رسانه‌ای برای دنبال کردن هر کدام از این اهداف صورت گیرد.
- طراحی و اجرای کارگاه‌های آموزشی و توانمندسازی عمومی و اختصاصی برای والدین و متولیان تربیتی در حوزه خانواده با محوریت الگوی ارائه شده در این پژوهش صورت گیرد و تبیین این الگو از طریق گفت‌وگو سازی آن و ترغیب خانواده‌ها جهت دنبال کردن اهداف در راستای کاهش آسیب‌های اجتماعی صورت پذیرد.
- این الگو میتواند مبنایی برای تولیدکنندگان کالاهای فرهنگی با محور قرار دادن مقولات اشاره شده در آن در راستای تقویت بنیان خانواده باشد.
- مبنای قرار دادن ابعاد و مؤلفه‌های الگوی استخراج شده در این پژوهش، برای مطالعات میدانی، تدوین و اجرای برنامه‌های آموزشی والدین

منابع

قرآن کریم

- آرامی، حسین؛ شفیع آبادی، عبدالله و زهراکار، کیانوش (۱۴۰۲). مطالعه کیفی شناسایی مولفه های پیشگیرانه از فروپاشی خانواده، *مجله خانواده درمانی کاربردی*، ۴(۱): ۳۱۲-۳۳۹
- آقامحمدی، جواد (۱۳۹۶). تربیت اسلامی در نظام تعلیم و تربیت: ضرورت تبیین مبانی، اهداف و شاخص ها، *فصلنامه تربیت تبلیغی*، سال هفتم، شماره ۱۷ و ۱۸: ۵-۲۷.
- جهانگیری، جهانگیر؛ مساوات، ابراهیم (۱۳۹۲). بررسی عوامل مؤثر بر امنیت اجتماعی زنان؛ مورد مطالعه: زنان ۱۵ - ۴۰ سال شهر شیراز، *مجله پژوهش های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی*، سال دوم، شماره ۲، صص. ۴۱ - ۵۶
- حضرت امام خمینی رحمت الله علیه (۱۳۹۰). *صحیفه امام ج هشتم*، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رحمت الله علیه
- حضرت امام خمینی (ره) (۱۳۶۱). *صحیفه نور*، ج ۱ الی ۷، قم: مرکز مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی
- رئیس خیرآبادی، غلامرضا؛ کریمی، فریبا؛ سعیدیان، نرگس (۱۴۰۲). الگوی ارتقاء مسئولیت پذیری دانش آموزان مدارس دوره ابتدایی، *فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی*، سال هفدهم، شماره ۱، بهار ۱۴، صص. ۸۲-۵۸
- رشیدی، شعب؛ حسینی، سیدحسام الدین؛ شهریاری، موسی (۱۳۹۹). بررسی تطبیقی نظام خانواده ه امانیستی و نظام خانواده محور اسلامی، *فصلنامه جامعه شناسی سیاسی ایران*، سال چهارم، شماره چهارم، صص. ۸۹۲-۸۷۷
- زیبایی نژاد، محمد رضا (۱۳۹۳). *تحلیلی بر مهمترین مسائل زن و خانواده در ایران: بیانیه های علمی مرکز تحقیقات زن و خانواده از سال ۸۱ تا ۹۲*، قم: حوزه علمیه قم، مرکز مدیریت حوزه علمیه خاوران، دفتر مطالعات و تحقیقات زنان
- شاکری صفت، فاطمه؛ منصور، حاج حسین؛ خدایاری فرد، محمد (۱۴۰۲). همایندی ادراک دانش آموزان درباره نقش متوازن خانواده و مدرسه در تربیت دینی: پژوهشی پدیدارشناختی، *فصلنامه علمی علوم تربیتی از دیدگاه اسلام*، شماره ۲۰، صص. ۳۳-۵.
- شفیعی، سمیه سادات (۱۳۹۴). *موضوعات پژوهشی در اولویت علوم اجتماعی زنان در ایران، پژوهش نامه زنان*، سال ششم، شماره دوم، صص. ۷۵-۹۱
- صادق زاده قمصری، علی رضا؛ رضایی، معصومه (۱۴۰۱). بررسی تطبیقی اهداف تربیتی از دیدگاه برزینکا و مبانی سند تحول بنیادین نظام تربیت جمهوری اسلامی ایران، *مجله علوم تربیتی از دیدگاه اسلام*، شماره ۴، صص. ۸۹-۱۱۰
- کشت ورز کندازی، احسان؛ فولادچنگک، محبوبه (۱۴۰۰). رابطه جو عاطفی خانواده و ارزش مدرسه با سرزندگی تحصیلی: نقش واسطه ای خودکارآمدی ادراک شده، *فصلنامه خانواده و پژوهش*، شماره ۵، صص. ۱۲۶-۱۰۷.
- کیان، مریم (۱۳۹۴). بررسی و تبیین ابعاد تربیت کودک در نظام خانواده از دیدگاه اسلام، *فصلنامه علمی-ترویجی اخلاق*، سال ۳، شماره ۱۸، صص. ۳۵-۹.
- مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی جمعیت و مسکن سالهای ۱۳۳۵-۱۳۸۵
- مرزوقی، رحمت اله؛ جهانی، جعفر؛ ترک زاده، جعفر؛ امیری طیبی، مسلم (۱۳۹۷). الگوی مفهومی تعامل مدرسه، خانواده و مسجد از منظر تعلیم و تربیت اسلامی، *فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج*، سال ۲۱، شماره ۷، صص. ۱۱۳-۸۱
- مرزوقی، رحمت اله (۱۳۹۵). *مبانی و اصول تعلیم و تربیت با نگاهی به تحولات دوران معاصر*، تهران: آوای نور
- مقام معظم رهبری. (۱۳۹۰). *سخنرانی سومین نشست اندیشه های راهبردی*
- محسنی، ندا؛ حسینی، محمد علی؛ قورچیان، نادرقلی (۱۴۰۱). ارتقاء تعامل مدرسه و خانواده در پیشگیری از سوء رفتارهای اجتماعی نوجوانان: واکاوی ابعاد و مولفه ها با رویکرد کیفی، *مجله جامعه شناسی آموزش و پرورش*، دوره ۱۵، شماره ۱، صص. ۲۰۶-۱۹۰.
- منظری توکلی، علیرضا؛ کهنوجی، مرضیه (۱۳۹۹). تبیین اهداف تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب، پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، *سال بیست و نهم، دوره جدید*، شماره ۵۳، صص ۱۲۱-۱۰۱.

نوروزی، داریوش؛ رضوی، سید عباس (۱۴۰۲). مبنای طراحی آموزشی، تهران: انتشارات سمت
ولی زاده، محمد (۱۳۹۳). نقش و جایگاه مسجد در تربیت دینی نظام خانواده همراه با آسیب شناسی وضع موجود: دفتر
مطالعات و پژوهش های مرکز رسیدگی به امور مساجد؛ فروغ مسجد، ۹، قم: دفتر مطالعات و پژوهش های مرکز رسیدگی به امور
مساجد. ص ۶۴

Crespo, C.; Jose, P. E.; Kielikowski, M.; and Pryor, J. (۲۰۱۳). "On Solid Ground": Family and School Connectedness Promotes Adolescents' Future Orientation. *Journal of Adolescence*, ۳۶(۵), ۹۹۳-۱۰۰۲.

Cohen-Malayev, M.; Schachter, E. P.; and Rich, Y. (۲۰۱۴). Teachers and the Religious Socialization of Adolescents: Facilitation of Meaningful Religious Identity Formation Processes. *Journal of Adolescence*, ۳۷(۲), ۲۰۵-۲۱۴.

Manea, A. D. (۲۰۲۱). Influences of Religious Education on the Formation Moral Consciousness of Students. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, ۱۴۹: ۵۱۸ – ۵۲۳

Matthews, J. (۲۰۰۲). Internationalisation is not the same as Globalisation: Emerging Issues for Secondary Schools. *In Journal of Studies in International Education*, ۴: ۳۶۹-۳۹۰.

Pirzadeh, S., & Parsakia, K. (۲۰۲۳). A Comparative Study of Family Structure (Cohesion and Flexibility) and Functioning in People with and without Drug Abuse. *International Journal of Body, Mind & Culture* (۲۳۴۵-۵۸۰۲), ۱۰(۱).

Niculescu, R. M. Norel, M. (۲۰۱۳). Religious education an important dimension of human's education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, ۹۳: ۳۳۸ – ۳۴۲.

Gustafson, S.B. (۱۹۹۴). Female underachievement and overachievement: Parental contributions and long-term consequences. *International Journal of Behavioral Development*, ۱۷: ۴۶۹-۴۸۴.

Hsieh, H. F. & Shannon, S. E. (۲۰۰۵), "Three approaches to qualitative contentanalysis", *Qualitative Health Research*, ۱۴(۹): ۱۲۷۷-۱۲۸۸.

Nastasi, B. K. (۲۰۱۷). Cultural Competence for Global Research and Development: Implications for School and Educational Psychology. *International Journal of School and Educational Psychology*, ۵(۳), ۲۰۷-۲۱۰.

Sánchez-Medina, J. A.; Macías-Gómez-Stern, B.; and Martínez-Lozano, V. (۲۰۲۰). The Value Positions of School Staff and Parents in Immigrant Families and Their Implications for Children's Transitions between Home and School in Multicultural Schools in Andalusia. *Learning, Culture and Social Interaction*, ۳(۳), ۲۱۷-۲۲۳.

Stearns, M.; and McKinney, C. (۲۰۱۹). Perceived Parent-Child Religiosity: Moderation by Perceived Maternal and Paternal Warmth and Autonomy Granting and Emerging Adult Gender. *Psychology of Religion and Spirituality*, ۱۱(۳), ۱۷۷.